

F. Elekberli

Doç. Dr. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi, Bakü, Azərbaycan
(e-mail: faikalekperov@mail.ru)

Batı Felsefesine Başlıca Alternatif: Türklük, İslamlık ve İnsanlık Felsefesi

Özet

Makalede geçtiğimiz yüzyılda Türk-İslam dünyasındaki insanların bilinçlerini değiştirmek, yani onları Batı'ya yöneltmek için en çok kullanılan Batı felsefesi öğretilerinden Marksizmden (sosyal-demokrasi) ve liberal-demokrasiden (pragmatizm vb.) bahsedilmiştir. Her iki Batı öğretisi de Türk-İslam dünyasındaki insanların bilinçlerinin Türklük, İslamlık ve İnsanlık felsefesinden uzaklaştırılmasında önemli rol oynamıştır ki bu süreç halen devam etmektedir. Kanaatimizce, Türk-İslam dünyasının toplumsal bilincinde ona yakın olan milli-dini mefkurelerle (Türkçülük, İslamcılık, İnsanlık) Batı mefkureleri (komünizm, demokrasi, liberalizm, tolerans, çok kültürlülük vb.) arasında düşünce zemininde mücadelenin devam ettiği bir dönemde toplumların milli kimliklerini koruması ve aynı zamanda Batı uygarlığına entegre olması meselesi çok tartışmalıdır.

Anahtar kelimeler: Türk-İslam Dünyası, Türklük, İslamlık, İnsanlık, Batı düşüncesi, çok kültürlülük, liberal-demokratizm, marksizm-komünizm

F. Elekberli

Doç.Dr. Azerbaijan National Academy of Sciences, Baku, Azerbaijan
(e-mail: faikalekperov@mail.ru)

The Main Alternative to Western Philosophy: Turkishness, Islamism and Philosophy of Humanity

Abstract

In the last century The Turkish-Islamic world for changing the minds of the people most commonly and widely used direct the West European philosophy teachings of Marxism (social-democracy, communism), and liberal democracy (pragmatism, existentialism and others.). Both of the Western trend changed the minds of the people in Turkish-Islamic world and played a crucial role in his philosophy to a large extent and this process is still ongoing. In our opinion, the Turkish people close to him in the public consciousness, the national-religious ideas (Turkishness, Islamism, humanity) and the West "international" ideas (communism, democracy, liberalism) At a time when the struggle between society and the protection of national identity at the same time the issue of the integration of the Western civilization very controversial.

Keywords: Turkish-Islamic World, Turkishness, Islam, humanity, Western thinking, multiculturalism, the Liberal democracy, Marxism-communism

Giriş

Günümüzde dünyadaki hükümlan Batı kültürünün ya da Batı medeniyetinin, bir gerileme dönemini yaşaması, bilim adamları ve politik ideologlar tarafından da anlaşılması şüphesizdir. Elbette, Batı medeniyetinin durgunluğu ile ana gücünü bütünlükle kaybettiği ve dünya yönetiminden el çektiği anlamına gelmez. Aksine, batılı düşünürler, batılı ideologlar, Batı medeniyetinin devamı için farklı yolları deniyorlar. Aynı zamanda, batılı ideologlar, böyle bir durgunluk döneminde Batı kültürüne alternatif olabilecek diğer kültürleri de kontrol altında tutmağa çalışıyorlar. Çünkü Batılı ideologlar, Batı kültürünün etkisinin ötesine geçen diğer kültürlerden birinin dünyaya hükmettiği zaman ciddi değişikliklerin olacağını farkındalar. Yeni medeniyetler savaşında, Batı kültürüyle çatışan herhangi bir kültürün ortaya çıkmasıyla dünyadaki politik, ekonomik, askeri ve sosyal statü kökten değişecektir. Böylece, herhangi kültürel-felsefi-dini bilinçte yeni bir kültürün (öze dönüşü geleceğe yöneltmekle) ortaya çıkmasıyla Batı kültürünün yenilmesi de mümkün olacaktır. Bunu yapmak için, sadece millet, din ve insan kavramlarını yeniden değerlendirmemiz ve bununla da Batı kültürünün egemenliğinden kurtulmamız gerekir.

Kanımızca Batı kültürüne ve bir bütün olarak Batı medeniyetine hâkim olan yeni güç merkezi coğrafi olarak Türk dünyasıdır. Görüşümüze göre, Türk halklarının ve entelektüellerinin dünyada yeni bir güç merkezi olma yolunda netleşmeleri gereken ana konular şunlardır:

1. Türk ve İslam felsefesi
2. Türk ve Batı felsefesi
3. Türklük ve İnsanlık felsefesi

Bu makalede üç konuyu ayrı ayrı ele alma düşüncemiz yoktur. Çünkü her biri, temel araştırma ve analiz gerektiriyor. Bu nedenle, bu üç konuyu genel olarak analiz etmeye çalıştık. Bu anlamda, ana mesele Türklüğün İslam kültürü, Batı kültürü, İnsanlık felsefesi ile hangi anlamda uzlaşıp uzlaşmadığını ortaya koymaktır. Belki de burada tuhaf görünebilecek en önemli konulardan biri, Türk kültürünün İslam kültürünün, Batı kültürünün benzer ve ayırt edici özelliklerini araştırmak veya incelemek yerine, "İnsanlık felsefesi" ile nasıl ve hangi anlamda uzlaşması karşı olmasıdır. Bize göre, yeni bir kültür olarak ortaya çıkmanın yolu, Türkçülüğün biçimini ve özünü "İnsanlık felsefesi" ile daha ayrıntılı bir şekilde uzlaştırmaktır. Türk aydınlarının son yüzyıllardaki en ciddi yanılgısı Türk felsefesinin İnsanlık felsefesi üzerinden değil de Batı kültürü, Yunan medeniyeti, İslam medeniyeti ve diğer kültürlerle mukayese, ya da analiz edilmesi olmuştur. Kuşkusuz, son asırlarda Türklüğün "İnsanlık

felsefesi” üzerinden ortaya çıkmasına daha çok “engel” olan İslam felsefesi ve Batı felsefesi olmuştur.

Bugün de Türk halklarının ve entelektüellerinin çoğu, Türkçülüğün geleceğini İslam diniyle birlikte görüyorlarsa, o zaman bu birliğin (Türk-İslam mefkuresinin) sadece parlak sayfaları üzerinde kalmadan, aynı zamanda onun yeni bir biçimde gelişme yollarını ortaya koymalıdır. Çünkü bu bir gerçektir ki, Türklük ve İslamlığın belirli bir süre içinde “yükseliş dönemi” olması ile birlikte, son yüzyıllarda hızlı bir “durgunluk” yaşadıkları ve hala yaşamaya devam ettikleri de sır değildir. Tüm bunlara rağmen, eğer Türkçülüğün geleceği İslam felsefesi ile açıkça birleşmişse, o zaman Batı kültürünün durgunluk içinde olduğu bir dönemde önemli bir yol haritası çıkarmalıyız ki, bu birlikten yeni bir kültür güneşi doğup bütün dünyayı aydınlatabilsin.

Bu nedenle, Türk aydınları, ilk önce İslam dünyasının meselelerini, İslam halklarının çağrılarını cevaplandırmak yerine, Türk dünyasının sorunlarını aydınlatmalıdırlar. Hatta, yalnız müslüman Türklerin çağrısına cevap vermekle kalmamalı, aynı zamanda Türk soylu gayri-müslüman halkları (Gagavuz, Macarlar, Yakut, Tuva vb.) da dinlemek zorundadırlar. Bir başka ifadeyle, İslam ile Türklüğün birliği öyle bir şekilde ileri sürülmeli ki, müslüman olmayan Türk halkları bu birliği din ayrımcılığı olarak kabul etmesinler. Bunun için çok önemli olan, Türklüğü yalnız İslamlık içinde görüp asimile edilmesine yol vermemek, dini inançla milli kültür arasındaki kırmızı çizgiyi görmeyi başarmaktır. Yani İslam dünyasında ana güç olarak kabul edilen Türk halkları politikalarını öyle uygulamalıdırlar ki, yalnızca Müslüman Türklerin değil, aynı zamanda Müslüman olmayan Türklerin de bütünlüğünden yol alarak dünyada yeni bir medeniyet gücü olarak ortaya çıkmayı başarsınlar.

Her durumda, Araplar, Persler, Pakistanlılar, müslüman Hintliler, Endonezyalılar ve diğer Müslüman milletlerden farklı olarak yalnız Türk dünyası İslam dünyasını değil, dünyanın da yeni güç merkezi olabilmek iktidarındadır. Müslüman milletleri ara sıra inceleyen Batılı kurumlar ve batılı alimler de bunu iyi biliyorlar. Batılı ideologlar hem tarihten, hem de günümüzdeki durumdan netice çıkararak Türk halklarının yalnızca İslam dünyasında değil, aynı zamanda dünyada öncü, süper güç olarak ortaya çıkmasına izin vermek istemiyorlar. Batı dünyası yaklaşık 150-200 yıl önce Türk-İslam dünyasına ait Osmanlı İmparatorluğu'nu, Safevileri, Kaçarları zayıflattı ve dünyaya hükümlanlık etmeye başladı. Sadece maddi anlamda değil aynı zamanda manevi anlamda da batılı ideologlar Doğu'nun coğrafi bölgesindeki Türk-İslam devletlerine, halklarına ve düşünce sistemine

büyük darbe vurdular. Bu amaçla, Batı ideologları Doğu-Doğuculuğu (Türk-Müslüman Doğusunu), Türk-Türkçülüğü (Batı'nın çıkarlarına cevap vermeyen Türk halklarını), İslam-İslamcılığı (tüm Müslümanları, özellikle Müslüman Türkleri) Batı kültürünün çıkarları doğrultusunda ortaya koymaya ve yeniden yapılandırmaya başladılar ve hala da buna devam ediyorlar.

Avrupalı düşünürlerin çoğu, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa uygarlığının dışında kalanları kendilerince Doğu ve "Doğuculuk" olarak tanıtmaya başlamıştır [1, s. 86]. *Onların nazarında "Doğu"* kültürleri, felsefeleri ve demokrasileri Batı'ya göre çok düşüktü. Buradaki ana ilgi konusu, neden "Doğu"nun "Batı"ya karşı seçilmesi ve üstelik aşağılayıcı bir seviyede sunulmasıydı. Filistinli bilgin Edvard Said, "Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşf Kolu" adlı kitabında bu meseleleri yorumlayarak, Batı dışında kalanların "Doğu" adlandırılması ve "Doğuculuk" adı altında bilimsel birimlerin yaratılması bir tesadüf olmamıştır şekilde görüş ortaya koyar. Ona göre, bu anlamda "Doğu" ve "Doğuculuk", İngilizler, Fransızlar ve Almanlar için coğrafi bir ayırım değil, bir dizi alıntıdır. Bütün Batılı aydınlar "Doğu" hakkında konuşurken, yazarken öncelikle "Batı"yı, Batı çıkarlarını düşünüyorlar [2, s. 16-30]. Türk yazar Cemil Meriç, Said'in bu kitabının Batı Avrupa'yı, Batı'yı tanımak ve Doğu'nun gerçek özünü anlamak için iyi bir örnek olduğunu düşünüyor [1, s. 92].

Batılı düşünürlerin "Batı"nın üstünlüğü ışığında, "Doğu" nun küçük düşürülmesi fikri öncelikle Avrupalıların, düşüncesinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, "Batı" ve "Doğu" hakkında doğru olmayan fikirleri bir bilim olarak ortaya koymaktan çekilmezler. Temel amaçları, Avrupa halklarında büyüklük hissi yaratmak için Batı kültürüne dayalı modern ve bilimsel bilinç oluşturmaktır. En önemli araçlardan biri, batılı insanların büyük ve görkemli bir geçmişe sahip olduklarını ortaya koymak, aynı zamanda Batı tarihinin özellikle kültür tarihinin, din tarihinin insanlığın tarihi olmasına ikna etmektir.

Bu bağlamda, asıl amaç, dünyanın ideolojik tarihini içeren yeni bir Avrupa tarihi yaratmaktır. Bu, yalnız Avrupa halklarının tarih kitaplarının faktoloji biçimde yazılmasıyla ilgili değildir; örneğin, İtalya'nın, Fransa'nın, Büyük Britanya'nın tarihleri nereden başlamış, hangi savaşlar olmuş, hangi devletler olmuş vs. Buradaki asıl amaç, tüm alanlarda modern bir Avrupa miti oluşturmak, kültürel Avrupa idealini, demokratik Batı medeniyetini oluşturmaktır. Batılı düşünürler bunu yapabildi. "Batı medeniyeti" ni oluştururken de "Doğu" düşünürlerini ve fikirlerini yaygın olarak kullandılar. Fakat bunu yaparken de, kendilerince "Doğu" adı verdikleri

halkların düşünürlerini ya kasıtlı olarak hatırlamadılar ya da ona ihtiyaç duymadılar ve bütün teorik ve teknolojik keşifleri kendi adlarına, Batı adına ortaya koydular. Bir yandan Batılı düşünürler "Batı" dışında tuttıkları "Doğu medeniyeti"ni - Doğu kültürü, Doğu felsefesi, Doğu tarihini daima aşağıladılar, diğer yandan ondan çeşitli şekilde faydalandılar. Bu açıdan, pek çok ilimleri Doğu olarak adlandırdıkları Çin, Türk, Arap, Fars ve Hintli düşünürlerden benimseyen Avrupalı aydınlar, tüm bunlara rağmen her şeyi kendi adlarına çıkarmayı da gözardı etmediler.

Genel olarak, şüphe etmiyoruz ki, dünyanın Batı ve Doğu diye iki coğrafyaya, iki medeniyete bölünmesi Avrupa aydınlarının düşüncelerinin neticesidir. Aslında, dünyada gerçek olarak Batı uygarlığı ve Doğu uygarlığı diye bir şey olmamıştır ve bugün de yoktur. Avrupa aydınlarının "Batı" ve "Doğu" teorisi Batının meraklarıyla ilgili oluşturulan ideolojik bir teoridir. Dünyada belki büyük arealda ilk kez felsefe, kültür ve tarih denilen ne varsa hepsinin ideolojileştirilmesinin yazarları Avrupalı bilim adamları, batılı ideologlar olmuşlardır [3, s. 159]. Avrupalı aydınlar için, dünyada orijinal ve objektif olan kültür, tarih ve felsefe ne varsa, yalnızca Batı düşüncesi ile aynı düşüncede olanlardır. Yani Batı kültürü ile uzlaşmayan ne varsa, onlara göre hiçbir önem taşımaz. Şüphesiz, çağdaş Batılı aydınların tüm alanlarda "Batı"yı idealleştirmeleri ve buna karşılık Doğuyu, özellikle Türk-İslam Doğusunu aşağılamaları kabul edilecek bir durum değildir. Sadece, bu bir gerçektir ki, "Batı"nın "Doğu" üzerinde üstünlüğünü korumasında ve devam etmesinde Avrupa entelektüellerinin ortaya koydukları ideolojik mefküreler (demokrasi, liberalizm, sivil toplum vb.) hala da önemli rol oynamaktadır.

Batı'dan Müslüman Doğu'ya gelen ideolojiler ise daha çok insanlık, din ve ulusal kimlik anlayışı üzerine kuruludur. Bu anlamda, Müslüman Türkler'in ve onların devletlerinin Doğu'nun gerilemesi yerine Batı'nın gelişmesi ve dünya hükümrânlığı döneminde Türk halklarının dünyada, o cümleden Türk-İslam dünyasında yeni bir güç olma sorununun çözümü iki ana noktaya oturmuştur: 1) Türk-İslam dünyasını Batı'nın ürünü olan "demokrasi", "hoşgörü", "liberalizm", "komünizm", "sivil toplum" gibi "dünyevi" fikirlere teşvik etmek; 2) İslam dünyasına ait halklar arasında süper güç olmak isteyen devletleri veya halkları karşı karşıya getirmek, milliyetçilik ve dinsel mezhepçilik duygularını kullanmak.

Yakın zamana kadar, Türkiye, Azerbaycan da dahil olmak üzere, Türk-İslam dünyası, Batı'nın demokratik "sivil toplumu" ile bütünleşmeye devam etmişti. Daha doğrusu, İslamcılık ve Türkçülüğü birbirine karşı koyan Batı yanlısı ideolojileri taklit ediyorlardı. Aslında, 19. yüzyıldan bu

F. Elekberli. Batı Felsefesine Başlıca Alternatif: Türklük, İslamlık

yana, Batı idologları Türk İslam dünyasının insanlarının düşüncelerini değiştirmek için sosyal-demokrasi (komünizm) ve liberal-demokrasi kavramları adı altında Batı felsefesini uygulamaya çalışmışlardır.

İlginçtir ki, bu iki "uluslararası" fikirden biri olan komünizmin ideolojisi dünyada darbe, yani şiddet gücüyle yönetime gelmeyi esas tuttuğu halde, diğeri demokrasi yada liberal-demokrasi ise "gönüllülük"le, yani seçimlerle bunu hayata geçirmişler. Ancak burada "şiddet" ve "gönüllülük" terimleri nispidir. Çünkü bazen diktatörlükten azatlık, gönüllülüğten ise diktatörlük ortaya çıkar. Her ikisinin de Türk Müslüman insanının şuurunda derin izleri vardır [4, s. 217-218]. Cemalettin Afgani, Ali Bey Hüseyinzade, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed Hadi, Ziya Gökalp ve diğerkleri, yaklaşık 100-150 yıl önce, Batı komünizmini, Batı demokrasisini Batı'dan Doğu'ya gelen "zehirli fikir" ve "zehirli rüzgar" olarak görüyorlardı. Kanımızca, Batı'nın Doğu, Türk ve İslam üzerine kurnazlık oyununu ilk kavrayan da Cemalettin Afgani olmuştur. O, ulusal kimliği, dini kimliği ve insan kimliği Batı'nın Oryantalizm, Milliyetçilik ve İslamcılık konusundaki kurnazlık oyununa bir cevap olarak yeniden değerlendirmenin önemli olduğunu düşünmüştü. C.Afgani'nin çalışmalarında din, millet ve insanlık meseleleri birbiriyle çelişmede değil, aksine bütünleşmiş bir şekilde idi. İslam halkları arasında dini birliği esas saymakla birlikte Afgani önce onların kendilerini tanımalarının, köklerine bağlı kalmalarının, dillerine sarılmalarının gerektiğine inanıyordu [5, s. 19]. Bu bakımdan C. Afgani'nin dil, din, millet, milliyet ve insanlık düşünceleri hakkındaki görüşleri "Ulusal birlik felsefesinin ve dil birliğinin asıl özü" makalesinde yer bulmaktadır. "Milletin ötesinde mutluluk yoktur, dilsiz de millet olamaz. Dil, ulusun tüm sanat ve mesleklerinin iletişimine ve kullanımına duyulan ihtiyacı karşılamıyorsa, ona dil denemez" [5, s. 186]. Türkçülüğün ideologlarından olan Ziya Gökalp Afganinin düşüncelerinin Türk-İslam dünyası üzerindeki etkileri ile ilgili şöyle yazırdı ki, Türkiyede Mehmet Emin Bey'e, Kuzey Türkistanda Fakhraddin oğlu Ziyaaddin'e ve başkalarına Türklüğü aşıl原因an o, olmuştur [6, s. 28].

Afgani'den sonra Batı'nın sinsi oyunlarını derinden idrak eden büyük filozofumuz Ali Bey Hüseyinzade, Marksizmi ya da diğerk Batı fikirlerini, Türk-Müslüman dünyasının kurtuluşu gibi görenler için, "...zann ediyorlar ki, İslamda medeniyete, terakki ve gelişmeye hizmet edecek bir şey yoktur. Avrupa'dan gelen tüm rüzgarlar, hatta zehirli rüzgarlar bile şifa vericidir. Bunlar tüm bu maddiyunluğun (materializmin), dahriyunluğun (ateizmin), iştirakiyunluğun (sosyalizmin) mahiyetlerine kendileri aşına

olmadan bu mezhepi-felsefiyelerin yayınına çalışıyorlar” [7, s. 34]. Bu anlamda Hüseyinzade, Bolşeviklerin radikal devrimci fikirlerini reddeder ve Marksizm-Leninizmi zararlı bir eğitim olarak adlandırır. Günümüz milli-dini birlik fikrini - “yeşil devrim” olarak değerlendirir [7, s. 185].

Bununla birlikte entelektüellerimiz, “uluslararası” Batı fikirlerinin ulusal fikirler üzerindeki etkisini azaltmak için İslamcılık ve Türkçülükteki modernliğin ruhunu ortaya koyarak, İslamcılığa ve Türkçülüğe modernliği de eklediler. Bu modernite, ilk bakışta, Batı kültürü ile bağlantılıydı, ancak asıl amaç, Türkçülük ve İslamcılığın çağdaş ruhunu ortaya koymaktı. Bu açıdan bakıldığında, “Avrupalılaştırma” ve “Batı kültürü” anlayışları, Türkçülük ve İslamcılığa sahip aydınlarımız tarafından Türkçülüğün ve İslamcılığın ruhu ile uzlaştırmakla, dolayısıyla bazı küreselleşme fikirlerini etkisizleştirmeyi hedeflemekte idi [7, s. 255]. Çünkü 20. yüzyılın başlarında şimdi olduğu gibi, Batılılaşma, liberalizm ve sosyal demokrasi fikirleri yaygındı. Ulusal ideologlarımız, bu fikirlerin bir tür “zararsızlaştırılması” için İslamiyet ve Türkçülüğün çağdaşlık ruhunu öne çekmeye çalıştılar [8, s. 25-30].

O dönemde milli, dini ve insani kimlik konusunda daha başarılı bir yol izleyen aydınlarımız Ziya Gökalp ve Muhammed Emin Resulzade olmuştur. Gökalp, Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak biçiminde ulusal, dinsel ve insan kimliği gibi bir portre çizmeye çalıştıysa, M.E.Resulzade, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin üç renkli bayrağı arkaplanında devlet ideolojisi olarak daha da öne çıkardı [9, 40]. En önemlisi, Resulzade, şimdiki ve gelecek nesillerin bilincinde, üç boyalı Azerbaycan bayrağında olduğu gibi, Türklüğü, İslamcılık ve Çağdaşlık üzerinden öne çıkarmakla yeni bir yol göstermeyi başardı [10, s. 45; 62; 106].

Ancak her durumda Batı'nın ihraç ettiği “zehirli rüzgarlar” Türk-Müslüman düşünceleri esasen etkiledi. Onlar umut ediyordu ki, Müslüman Türkler Avrupa'nın gelişmelerini ve teknolojisini benimsemekle yetinecek, yani ruhen Batılılaşmayacak, Müslüman ve Türk kimliklerini koruyacaklar. Ancak bugün biz o umutların büyük ölçüde gerçekleşmediğini görüyoruz. O zamandan bu yana 100-150 yıldan fazla süre geçmiş olmasına rağmen, yine de İslamcılığın ve Türklüğün birbirine zararlı mı, yoksa yararlı mı olduğu meselesinde tartışmalar devam etmektedir. Kuşkusuz, bu tür tartışmaların devam etmesi Batı için çok faydalıdır. İslamcılığın ve Türkçülüğün bütünleştirici değil de, çelişkili taraflarının ortaya çıkarılması Müslüman Türklerin İslam dünyasında, o cümleden de dünyada süper bir güç olma potansiyelini zayıflatıyor.

F. Elekberli. Batı Felsefesine Başlıca Alternatif: Türklük, İslamlık

Aynı zamanda, Batı, iki yüzyıl boyunca, milliyetçilik ve dini mezhepçilik ideolojisinden ustalıkla yararlanmakla birlikte İslam dünyasının başsız veya belirsiz bir durumda olmasını hala elinde bir koz olarak tutmaktadır. Çünkü İslam dünyasında, özellikle onun esas gücü olan Türk halklarının herhangi bir formda süper güç gibi ortaya çıkışı Batı için bir tehlike kaynağıdır. Kuşkusuz, bu "tehdit" dünyayı yok edecek nükleer yeteneklere sahip herhangi bir Müslüman devletin ortaya çıkması ile ilgili değil. Asıl "tehlike", bir buçuk yüzyıldan fazladır, böylece Batı için dünyaya alternatif olmayan yeni bir güç merkezinin buradan kaynaklanmasına yol vermemektir. Aslında süper güç olmak yolunda Batı, Çin ve Rusya'dan daha çok, sadece İslam devletlerinden birinin ya da bir kaçının birlikte yeni bir güç merkezine çevrilmesinden endişe ediyorlar. Bu nedenle, İslam dünyasının kilit noktalarından biri olan Orta Doğu, Batının aşırı emekleri sayesinde bir asırdan daha fazla bir süredir dini ve ulusal savaş merkezleri durumundadır, üstelik savaş noktaları durmadan artmaktadır.

Böylelikle, yaklaşık iki yüzyıldır, Batı değerlerinin etkisi altında olan Türk-İslam dünyasında sosyo-politik süreçler olumsuz şekildedir. Böyle ki, Batıdan etkilendiğimiz dini mezhepçilik ve milliyetçilik neticesinde "Batılılaşma" geleneğinin içine düştük. Sofra kültürümüzden ahlaki değerlerimize kadar "batılılaşmamız" ona neden olmuş ki bir çokları din, kültür, felsefe denildiğine yalnız Batıyı, Batı kültürünü anlamaktadır. Bu şekilde düşünenler Türklerin Batı'ya entegre olduktan sonra kurtulduğunu sanıyorlar. Eğer Türk halkları "batılılaşma" sürecinin ilk döneminde görünüşe göre, daha sonra maneviyat yönünden de batılılaştı. Batıdan gelen modernleşme, postmodernleşme ise ulusal-din ahlakımıza daha çok zarar verdi. Batı düşüncesini Türkiye'de veya Kafkasya'da, Türkistanda doktrin olarak algılayan pek çok Türk aydını da, milli tarihimizin ve milli kültürümüzün "Batılılaşma" sonrası ortaya çıktığını iddia ediyor [11, s. 27-28].

Batı'nın gelişimine dek Türklerin dünyada esas güç olmasını dikkate alırsanız, Batılı güçler Persleri ve Arapları da yanlarına almakla Türkleri zayıflatmak için en üst düzeyde mücadele verirler. Bugün Rusya, AB ve ABD "Arap sorununu", "İran sorununu", "Kürt sorununu", "Ermeni sorununu" daha çok Türk dünyasına karşı kullanırlar. Tüm bunların nedeni, ABD, Avrupa ülkeleri ve Rusya'nın, Ortadoğu'da dahil olmak üzere, İslam dünyasındaki Türklerin, aynı zamanda Türkiye'nin kaybedilen konumunu geri alabilen en güçlü devlet olduğunu düşünmeleridir. Bunu önlemek için, Türkiye "Kürt sorunu" ve "Ermeni sorunu" ile karşı karşıya kaldı ve hatta bu kardeş ülke, İslam dünyasında yeni bir savaş noktası olarak seçilmişti.

Türk-İslam dünyasının geleceğinin, Türklük, İslamlık ve İnsanlık felsefesine doğru yöneltilmesine bağlı olduğuna inanıyoruz. Eğer Türklük ve İslamlık, İnsanlık felsefesini de içine almakla yaklaşık 2-3 yüzyıl önceki bütünlüğüne tekrar kavuşursa, dünyada yeni bir medeniyet gücü gibi ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte, bu gerçekleşmezse, yani son iki yüzyılda olduğu İslamcılık ile Türklüğün birbirine mesafeli tutumu devam edecekse, aynı zamanda bu bütünlüğün dini yönü öne çekilerek diğer Türk halklarına zararı ortaya koyulacaksa, o zaman Batı medeniyeti veya başka bir medeniyet dünyaya hakim olacaktır. Kanımızca dünyada yeni bir güç olmanın ilk yolu, Türklük ile İslam arasındaki bağları güçlendirmek ve yeni bir ruhla yeniden ortaya çıkmaktır.

Unutmayalım ki, bir zamanlar İslam-Türk medeniyetini haçlı seferleri ile yenemeyen Batı, son asırlarda mezhepçilik ve milliyetçi oyunları ile yalnız topraklarımızı değil, bilincimizi de asimile etti. Böylelikle, 17-18. yüzyıllara kadar dünyaya meydan okuyan Müslüman Türkler artık yerlerini Batı'ya vermek zorunda kaldılar. Osmanlı İmparatorluğunun 20. yüzyılın başlarında çöküşü sırasında bile, Türkler, tamamen tahrip edilmemek için "Batı değerlerine" başvurmak zorunda kaldılar. Batılı âlimler aynı zamanda Müslüman Türkleri "Batılılaşma" ideolojisi (Marksizm, Sosyal Demokrasi, Liberal Demokrasi vb.) ile sövmeye çalıştılar. Bir başka deyişle, onlar Türk halklarını "muhafazakar İslam'dan" kopararak "ilerici" Hıristiyan "Batı'ya" doğru sürüklediler.

Bugün "Batı" için önemli olan bir yandan Türklerin "Batılılaşma" sürecinin devam ettirmesi, diğer yandan hiç bir zaman onların "Batı" bölgesine bırakılmamasıdır. Buna en iyi örnek, Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkileridir. Batılı âlimler açıkça yazmasalar da, Türklerin onların çıkarlarını tam olarak karşılamadığı bir zamanda Avrupa Birliği'ne girmelerine izin vermeyecekleridir. Ancak bu, Batılıların "batılılaşma" yolunda olan Türkleri hiç de kendilerinden tamamıyla uzaklaştırması anlamında değildir. Batılı bilginler Fukuyama'lara, toynbi'lere göre, Müslüman Türklerin Avrupa'ya girme arzusunu kökten yitirmelerine de gerek yok, bu bir çeşit "tatlı" faktör olmalıdır. Fukuyama şöyle yazıyor: "Modern İslam dünyasında 20. yüzyılın başındaki tek liberal demokrasi ülkesi Türkiye'nin laik bir toplum gibi esasen İslami mirastan imtina etmesi tesadüfüdür" [12, s. 280]. Aynı zamanda, o, Atatürk'ü Türkiye'de batılı rasyonalizmi hayata geçirdiği için de övüyor [12, 302]. Arnold Toynbee'ye göre, düne kadar dünyaya meydan okuyan Türklerin Batıya yüz tutması, özellikle de bunun Mustafa Kemal Atatürk tarafından hayata geçirilmesi "Batılılar" için mühüm olmuştur [13, s. 62].

F. Elekberli. Batı Felsefesine Başlıca Alternatif: Türklük, İslamlık

İlk bakışta, bu fikirlerin Türk milleti üzerinde olumlu bir etkisi var, fakat işin özünde, Batı ve Batı'yı her zaman ideal olmaları için yönlendirmek, onları önceki İslam-Türk medeniyetinden ayırmak istiyorlar. Toynbee bunu daha net ifade ediyor. A. Toynbee, Orta Çağ Hristiyan Avrupası'na en büyük tehdidin Türkiye merkezli İslam medeniyeti olduğunu gizlemiyor. Toynbee'ye göre, Orta Çağ'daki Batılılar, Türk olma tehlikesi altındaydı [13, s. 26]. Nitekim, Orta Çağ'da Viyana kapılarına kadar giden ve zirveye çıkan Osmanlı Türkleri, 16. yüzyılda İslam'ı Avrupada yaymıştır. Bu anlamda, Türklerin, yirminci yüzyılın başlarında "Batılılaşmaması"ndan Avrupalılar çok memnun kalmışlar.

Ancak Batılılar, "konuşulmaz Türklere" ulaşmak için çok fazla mesafe katetseler bile, yine de Türklerden "memnuniyetsiz"ler. Bu "memnuniyetsizliğin" sonucudur ki, Batı aydınları bir yandan Türkiye'yi Avrupa'ya ve Batı'ya çekmek için ellerinden geleni yaptıkları halde, diğer yandan Türklerin Avrupa'ya ya da Batı'ya katılmaya yaramadıklarını da bildiriyorlar. İlk bakışta bu fikir çelişkili görülmektedir, ancak gerçekte Batı'nın mantığına uymaktadır. Dolayısıyla Batı, geçtiğimiz yüzyıl boyunca Türklerin "Batılılaşması"ndan memnun olmasına rağmen, İslam ve Türklük gibi ulusal-dini gelenekleri tamamen terk etmemiş olmalarından da rahatsızdılar. Bu açıdan bakıldığında, "Batılılar" bir yandan Türklerin Türklük ve İslamlardır değerlerden adım adım koparmaya diğer yandan da Batı'yı her zaman erişilebilir olmayan bir ideal olarak göstermeye çalışırlar. Buradan bile bir sonuç çıkmaktadır ki, Batılılar Türklerin ne kendi yollarını seçmelerinde, ne de "Batı" ideallerine ulaşmalarında meraklı değillerdir.

Bugün Batılıları rahatsız eden esas mesele, Batının durgunluğunun nasıl ortadan kaldırılmasıdır. Böyle bir zamanda alternatif medeniyetin oluşmasına yol vermemektir. Bu anlamda Türklerin Batılı ideologlar için uygun olmayan bir şekilde gelişimi kabul olunmazdır. Çünkü Batılılar tarafından zaman zaman "barbar" olarak adlandırılan Türklerin tüm durumlarda güçlenmesi yolverilmezdir. Kısacası, Anayasadan aile hayatına kadar bir hayli "Batılı" olan Türkler, tün bunlara rağmen Batılı devletlerin gözlerine giremediler. Toynbee'nin, Türklerin bir çok halde milli-dini geleneklerini reddetmelerine ve Batı'nın yolunu takip etmelerine rağmen, nihai amaçlarına ulaşamayacaklarını ifade etmekte kastı odur ki, Türkler artık dünyada yaratıcı bir toplum değildir. Yani Türkler dünyada kendi başlarına yeni bir ideya üretmedikleri halde ne kendileri olacak, ne de Batının etkisinden kurtulabileceklerdi [13, s. 168-170].

"Batılılaşma" yolundaki Türklerin sonuçlarının, Türk düşünürlerin yanı sıra Batılı âlimler için de ilgi çekici olduğu bir nokta ile aynı fikirdeyiz.

Gerçekten de, Batı dünyası bir zamanlar Rusya'daki Marksizm'in zaferini bekliyordu ve daha sonra bunun sonucunu gördü. Aynı şey Türkiye'de biraz farklı oluyor. Her ne kadar Batı Rusya'dan beklediğine ulaşmasa da, en azından Marksizmin ne yapacağını gördüler. Şimdi Batı dünyası, "Batı liberal demokrasi" ve "Batı kültürü" çerçevesinde vaktiyle Avrupa'yı titreten Müslüman Türklerin durumuna çok ilgi duyuyor.

Görüşümüze göre, Batıların Türklere karşı bu tür davranışları esassız değildir. Batılılar Rusları ne kadar sevmeseler de, ama Hristiyan olmalarından dolayı dünya egemenliğini onlarla paylaşmaktan çok rahatsız da değiller. Bunu, 20. yüzyılda meydana gelen olaylar ve bugünkü hadiseler de açıkça göstermektedir. Belki de bu kelimeler Budist Çinlilere de atfedilebilir. Fakat Türklere, özellikle Müslüman Türklere gelince, durum değişiyor. Batılılar dünyayı Türklere paylaşmak istemiyorlar. İşte iki önemli faktör: İslam ve Türkler.

Bu gerçeklerin her ikisi de Hristiyan-Batı dünyası için kabul edilemez. Onlar için İslam dünyası farklı bir medeniyettir ve Türkler bu medeniyetin öncüleridir. Bu iki faktör birbirini tamamladığı için Batılılar onları birarada görmek istemiyorlar. Ama bu sadece istemekle biten bir iş değil. Batılılar aynı zamanda tehlike kaynağı gibi gördükleri İslam-Türk ideolojisini birbirinden ayırmaya çalışıyorlar.

Batılı bilginlerin çoğuna göre, dünya tamamen Batılılaşırse küresel sorunlar çözülebilir, ancak bugün Batılılaşma sürecinin önündeki en büyük engellerden biri Müslüman Türklere. Başka bir deyişle, İslam dini entelektüel bir ruh ise Türklük de insanlığın gücü olarak "Batı medeniyetine" bir alternatiftir. Bu açıdan bakıldığında, bir zamanlar Avrupa'yı birkaç kez fetheden Türkler, İslami-Türk medeniyetinin öncülüğünde Batı için önemli bir tehlikedir. Batı, son iki yüzyılda sıradışı bıraktığı İslam-Türk medeniyetini tamamen yenerek liderliğini sonsuza dek sürdürmeyi hedefliyor.

19-20. yüzyıllarda, Türklerin Batıya yönelimi ciddi şekilde gündeme geldi. Sonuç olarak, şu anda Azerbaycan'da ve Türkiye'de demokratik bir devlet kurma konusunda yazmaktan ve ifade etmekten gurur duyuyoruz. Başka bir deyişle, "Batılılaşma" İslamlık ve Türklük gibi temel idealimiz haline gelmişti. Bazı aydınlarımız bile (Mirza Fatali Akhundzade, Muhammad Aga Shahtakhtli, Cealil Mammadguluzade ve diğerleri) İslam'ı bir şekilde terk etti ve daha fazla Türklük ve Batılılaşma senteziyle ortaya çıktı. Bu fikrin savunucuları için esas gaye odur ki Türklerin son asırlarda yenilgisinin ana nedeni İslam dinidir. Böyle düşünenlerce, İslam dini "Batılılaşma" yolunda olan Türkler için esas engeldir. Aslında, burada

F. Elekberli. Batı Felsefesine Başlıca Alternatif: Türklük, İslamlık

şaşırtıcı olan hiçbir şey yoktur, çünkü bu fikrin ilk kaynağı Batılı aydınlardır. İslam dininin Batı için zayıflaması ve arka planda ya da tam tersi süreçte Türkçülüğün güçlenmesi oldukça karşılaştırılabilir. Basitçe, Türk milliyetçiliğinin gelişmesi, Batı'nın İslam'ı kaldırması için ilk aşamada çok önemlidir. Zira eğer Türkler İslam'dan uzaklaşırsa, Batı Türklüğü ikinci aşamada parçalayacaktır.

Kısacası Batılı düşünürler, Türkleri ilk etapta "muhafazakar İslam"dan ayırmaya çalışıyorlar. Şimdiye kadar, çeşitli teoriler uygulamaya konu ve bu teoriler hala devam ediyor. Toynbee, Fukuyama, Habermas, Hantington ve diğer Batılı aydınlar, Türklerle İslam arasındaki ayrılık filizlerini ekmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Ayrıca yaptıkları propagandanın bazı sonuçlarının olduğunu kabul etmeliyiz. Her halükarda, Batı'nın 17-18. yüzyıllardan bu yana politikası, 20. yüzyılın başlarında sonuç verdi. Düne kadar milli ve dinsel kimliklerini tam olarak anlayan Türkler, "Batı milliyetçiliği" ile karşılaştı. Başka bir deyişle, Türklüğü ve Müslümanlığı düne dek kıyaslayamayan ve tartışamayan "Batı Milliyetçiliği" nin gelmesinden sonra, Türklük ve İslamlıkla ilgili farklılıklar aramaya başladık. "Batı milliyetçiliği"nin etkisi arttıkça, ulusal ve dini bütünlüğün ihlali daha da yoğunlaştı.

Türk dünyasında liberal-demokrasi, sosyal-demokrasi, demokrasi ideolojisini yaymakta da esas amaç Türklük ve İslamlık arasındaki bağları koparmaktı. Bazı Marksist ve liberal ideologlar bunu hayata geçirmek için her türlü oyunlara, hilelere başvurdular. *Onlar "Batı milliyetçiliği"ni Türklerin üstlenmesini bazen olağanüstü hal, en ilginç olay, bazen de "gerçekte, milliyetçilik müslümanların içine düştükleri bir oyun. Müslümanların büyük bir çoğunluğu için milliyetçiliğin sonucu, Batı dünyasının proletar kalabalığı içinde erimek olacaktır", gibi yorumladılar* [12, s. 178-179]. Bu anlamda, birçok Avrupalı aydın, Batı medeniyetinin yükselişinin, kapitalizm-sanayileşme-teknoloji ve demokrasi-liberalizme yol açtığını, bunun da yanlış olduğunu yazdı. Bize göre, bu konuda gerçeğe yaklaşan İngiliz bilim adamı A.C. Toynbee'nin yeni bir Batı toplumunun kurulmasında milliyetçiliğin demokrasiden önce geldiğini yazmasıydı [14, s. 22]. Dolayısıyla Batı medeniyetinin temeli milliyetçilik ve dini ırkçılığın temeli idi. Çünkü Toynbee'ye göre ırkçılık Avrupa'da da dini açıdan ortaya çıkmıştı [14, s. 102].

Bu, sanayileşmenin getirdiği materyalizmden sonra bile Batı milliyetçiliğini (ulusal) ve Batı ırkçılığını perdelese de, ancak asıl mahiyetini saklı tutamıyor. Bu açıdan bakıldığında, Batı medeniyeti "Batı sanayileşmesi", "Batı demokrasisi" ve "Batı kültürü" olarak anlaşılmaktadır,

ancak gerçekte bir görüntüdür. Batı, sanayileşme, demokrasi ve kültür açısından diğerlerinden farklı olduğunu iddia etse de kökleri milliyetçiliği ve dini ırkçılığı da içeriyor. Bunu başka bir Batılı bilim adamı, "medeniyetler çatışması" kavramının yazarı Hantington'ın fikirleri de kanıtıyor. O, uygarlığın yüksek sosyo kültürel ortak değer, insanın medeni anlayışının yüksek zirvesi gibi değerlendirmekle birlikte, bir gün dünyada medeniyetlerin, uygarlıkların çatışmasının kaçınılmaz olacağından bahsetmiştir [14, s. 31].

Aslında, bugün dünyadaki en ciddi sorun kültürle ilgilidir. Bugün, bir diyalog kültüründen bahsetmek, aslında, diyalog eksikliğidir. Batılı âlimler ne yazdıklarını iyi bildikleri halde, bir gerçek var, bence dünyada medeniyetler arasında bir uçurumun ortaya çıkmasındaki ana günahkâr "Batı medeniyeti" dir. Batı medeniyetinin temelinde milliyetçilik, dini ırkçılık ve buna bağlı materyalizmdir. Bununla birlikte, çoğu Batılı âlimler bunun farkında olsalar da olmasalar da, bu bir gerçek ki günü günden İslam, Konfüçyanizm, Japon medeniyeti, Hinduizm, Ortodoks ve Slav uygarlıkları ve Latin Amerikancılığı gibi birçok kültürler arası gerilimler artıyor. Avrupalılara göre, onların arasında yalnızca "Batı medeniyeti" kültürel, demokratik, özgür değerlere maliktir. Örneğin Huntington, Batı medeniyetinin medeni ve demokratik bir medeniyet olduğuna ve onların yerinde kalanların dinsel olduğuna inanmaktadır [15, s. 37]. Bu anlamda, "Batı ırkçılığına" esaslanan Hantington, dünyayı iki kutba böler: "Bütün daha yüksek değerler Batı'ya aittir ve diğerlerinin temel aldığı kökler esas olarak aile, kan, inanç vs. [15, s. 37].

Ancak tüm bunlara rağmen, Huntington "Batı medeniyetinin" de "medeniyetler çatışması" sırasında yok edilebileceği sonucuna varmıştır [16, s. 91]. Bu ne anlama geliyor? "Batı medeniyeti" tüm "dini medeniyetlere" her yönüyle üstün geldiği halde ne için yok edilme tehlikesi var? Bu, "Batı medeniyetinin" görüldüğü gibi olmadığı anlamına gelir. Yani Batı medeniyetinin birçok sorunu var ve o kadar ciddi ki, üstesinden gelmek imkansız. Bu sorunların başında milliyetçilik, dinsel ırkçılık ve materyalizm gelmektedir. Bununla birlikte, diğer uygarlıklarda bu tür sorunlar görünmektedir, ancak "Batı uygarlığı"nda olduğu kadar tehlikeli değildir. Bu nedenle, Batı başardıkça, kendisini bu sorunlarını diğer medeniyetlere, özellikle de İslam dünyasına aktarmaya çalışıyor.

Düşünüyoruz ki, "Batılılaşma" meselesinde Türkler baştan çok yanlış yaptılar. Bir taraftan ifrat "Batılılaşma" islamlığa, diğer yandan ise müslüman olmayan Türklere münasebette zararlar verdi. Bunu iyi idrak eden Erol Güngör, "Kültürel Değişim ve Milliyetçilik" adlı eserinde, tüm

yabancı fikirlere direnmek için, Türk milliyetçiliğinin ulusal bir karakter haline getirilmesinin gerekli olduğunu yazdı. Ona göre, ulusal ve dini kimlik, ulusal karakterin bütünlüğü olmalıdır [17, s. 125-127]. Hilmi Ziya Ülken, “Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi” adlı kitabında bu meseleleri geniş çapta yaydı ve Türk düşüncesinin Batı düşüncesinin içinde erimesinin tehlikesini gösterdi [18, s. 728-730].

Sonuç

Böyle bir durumda hem "Batı medeniyeti" ve "Batı demokrasisi"nin asıl mahiyetini anlamak, hem de yeni bir yolun izinde olmak çok da kolay değildir. Özellikle de, Batılı entelektüellerinin Batı medeniyeti, Batı demokrasisi ve Batı milliyetçiliği konusundaki görüşleri bilincimizi çokça meşgul ediyor. Kuşkusuz, bunun olumlu yanı ile birlikte, dezavantajları daha çoktur. Bize göre, yeni medeniyete girmek isteyen ulusun aydınları olarak, bir yandan sadece "Batı aydınlarının düşüncelerini takip etmemeliyiz, diğer yandan da özgün fikirlerimizi ortaya koymalıyız. Sürekli yeni fikirler ve tezler koyarak bir anlamda kendimizi geliştirmeliyiz. Aksi takdirde, Batı'nın ve onun entelektüellerinin arkasına girerek, onları taklit ederek, doktora tezleri yazarak hiçbir şey elde edemeyiz. Bu anlamda “Batı medeniyeti” ve “Batı Demokrasisi”ne girdiğimiz dönem yeniden gözden geçirilmelidir. Aynı zamanda, seviyesine bakılmaksızın, tüm Türk aydınlarının Batılılaşma, Batı medeniyeti ve Batı Demokrasisi hakkındaki görüşlerini yeniden incelenmelidir. "Batı medeniyeti" ve "Batı Demokrasisi"nin sona yaklaştığı bir zamanda yerimizde oturmaya ve yine de Batı’ya dayanma fikrine katlanmak zorunda değiliz.

Maalesef, Türk ülkelerimiz içindeki ve dışındaki Türk karşıtı güçler, Orta Çağ’da Türklerin dünyanın adalet temsilcisi olma isteğini mezhepçilik olarak yorumladılar ve Türk devletlerinin adalet ve insanlığa zemin hazırlayan emellerine göz yumdular. Dolayısıyla Türklerin adalet mücadelesi ve insanlık mücadelesi, Batı taraftan mezhepçilik gibi kabul edildi. Bugün de bizlere yanlış bilgiler verilmektedir. Bunun yerine, Batılı devletler, bir başka deyişle Batı ideolojileri, insanlık için mücadele edenler sırasında yalnız kendilerini ve kendilerine yakın olanları görürler.

Türk halkının İslama dek yaşamı (ahlak, felsefe, din, politika vb.), İslami dönemin başlangıcı ile onun arka planında kalması da, Batı medeniyetine ifrat yaklaşımı da yanlıştır. Bu, o demektir ki, bir Müslüman Türkün her şeyi İslam’da, İslam kültüründe aktarması gibi, başka bir Türk’ün ise Batı demokrasisinde aktarması doğru değildir. Asil bir Türk Türklüğünü terk ettiği zaman İslamlaşma ve Batılılaşma meselesinde ifrata varmayacaktır. Bu durumda, kendini Doğu-İslam dünyasında gören Türkü

suçlayamadığımız gibi, Batı-Hristiyan dünyasında bulunan Türkleri de suçlayamayız. Sadece, biz İslamlaşma ve Batılılaşmaya aşırı derecede yaklaşan Türklerin kendilerini de unutmamaya devet etmeliyiz. Yani, Türk halkının yaşamında önemli bir rol oynayan ve bu rolü oynamaya devam eden din, millet ve insanlık, öncelikle bir Türk dini-felsefi bakış açısı çerçevesinde olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Meriç Cemil. Kültürden irfana. İstanbul, İletişim yayınları, 2013
2. Said E. "Oryantalizm: Sömürgeçiliğin keşif yolu". İstanbul, Pınar yayınları, 1982
3. Rüstəmov Y. Tarix lokal sivilizasiyaların qarşılıqlı münasibəti kimi. Bakı, Səda, 2007
4. Ələkbərov F.Q. Milli ideologiya probleminə tarixi-fəlsəfi baxış (II hissə). Bakı, Elm və Təhsil, 2014
5. Qurbanov Şamil. Cəmaləddin Əfqani və türk dünyası. Bakı, Azərneşr, 1997
6. Göyalp Ziya. Türkçülüğün əsasları. Bakı: «Maarif», 1991
7. Hüseynzadə Əli bəy. Seçilmiş əsərləri. Bakı, «Şərq-Qərb», 2007
8. Gökalp Ziya. Türkleşmək, islamlaşmaq, muasirləşmək. İstanbul, Akvaryum, 2005
9. Rəsulzadə M.Ə. Əsərləri (Mühacirət dövrü: Türkiyə, 1922-1929). I cild, Bakı, "OL" npxt, 2014
10. Rəsulzadə M.Ə. Əsərləri. V cild, - Bakı, "Təhsil", 2014
11. Güngör Erol. Sosial meseleler ve aydınlar. İstanbul. Ötüken yayınları. 2003
12. Fukuyama Frankis. Tarihin sonu ve son insan. İstanbul, Profil yayınları, 2014
13. Toynbee Arnold J. Uygarlık yarğılanıyor. İstanbul, Örgün yayınları, 2011
14. Тойнби А.Дж. Постижение истории. Сборник, Перевод с англ. Е.Д.Жаркова, М.: Рольф, 2001
15. Çağlar Gazi. Uygarlıklar Arası Savaş Miti. Dünyanın Geri Kalan Bölümüne Karşı Batı. Samuel Hantington'un «Kültürler Mücadelesi» Tezine Yanıt. İstanbul: Bilge Yayınları, 2003
16. ХАНТИНГТОН С. Кто мы?: Вызовы Американской национальной идентичности. Пер. с англ. А. Башкирова. М., АСТ: АСТ Москва, 2008
17. Güngör Erol. Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik. İstanbul. Ötüken. 2007
18. Ülken Hilmi Z. Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul. Ülken yayınları. 2013

Аңдатпа

Мақалада түркі-ислам әлемі халқының санасын өзгерту үшін қолданылған батыстық философиялық ілімдер - марксизм (әлеуметтік-демократия) және либералдық-демократия (прагматизм және т.б.) ілімдері туралы сөз болады. Бұл бағыттың түркі-ислам әлемінің халқын ислам философиясынан, түркілік және адамзат идеяларынан айтарлықтай алшақтата түсетіні ашып көрсетілген. Автордың пікірінше, батыс философиясы (коммунизм, демократия, либерализм, толеранттылық, мультикультуризм және т.б.) мен түркі-ислам әлемінің қоғамдық сана-сезіміне жақын ұлттық философия (түркілік, исламизм, адамзат) арасындағы тайталас кезінде қоғамның ұлттық сипатын сақтау мәселесі, сонымен бірге оны Батыс өркениетімен біріктіру мәселесі де өте қайшылықты мәселе болып отыр.

Кілт сөздер: Түркілік, ислам, адамзат, Түркі-Ислам әлемі, Батыс философиясы, либералды-демократизм.

(Әлекберлі Ф. Батыс философиясына қарсы негізгі альтернатив идеологиялар: түркі, ислам және адамзат философиясы)

Аннотация

В статье анализируются западно-философские учения марксизма (социал-демократизм, коммунизм) и либерал-демократизма, которые призваны изменить сознание людей тюрко-исламского мира с целью привития им ценностей Западной культуры. Показывается, что эта направленность приводит людей тюрко-исламского мира к значительному отдалению от философии Ислама, от идей Тюркства и Человечности. Автор показывает, что в то время, когда идет борьба между национально-религиозными идеями (Тюркство, Мусульманство и Человечность), близким к сознанию тюрко-исламского мира и учениями (коммунизм, демократия, либерализм) Западной философии, вопросы сохранения национальных особенностей общества и одновременно его интеграции к Западной цивилизации, являются весьма спорными.

Ключевые слова: Мусульманство, человечность, тюрко-исламский мир, тюркское мировоззрение, Западная философия, либерал-демократизм.

(Алекберли Ф., Основная альтернатива западной философии: тюркство, мусульманство и философия человечности)